

IZVOD IZ KNJIGE „SPOSOBNOST ZA LJUBAV I RAD I OLI INTEGRATIVNA PSIHODINAMSKA PSIHOTERAPIJA.

Nebojša Jovanović, Beoknjiga 2013.

Tolerancija na ambivalenciju i kapacitet za rad

Sa ambivalencijom se, u procesu rada, susrećemo svakodnevno. Ona je „opšte mesto“ u životu većine ljudi. Nakanjujemo se, razvlačimo, „mrzi nas“ da uradimo nešto što smo „odlučili“ da hoćemo, radimo „preko one stvari“, otaljavamo, nemamo „inspiraciju“, nemamo „koncentraciju“, radije bismo da to neko uredi umesto nas, čekamo poslednji rok, možemo da nateramo sebe da radimo tek u „pet do dvanaest“, kad je „frka“, prihvatimo se nekog posla, a onda nikako da krenemo, „ne dajemo sve od sebe“, ili radimo bez stvarnog unošenja sebe u ono što radimo. Izreke „Oće kaki-neće kaki“ ili „oće piški-neće piški“ opisuje takva stanja i odnos prema radu. Ili „ne možemo da presečemo“, da donesemo odluku, da se rešimo da nešto uradimo ili da odlučimo na koji način ćemo nešto uraditi („Mnogo analize vodi do paralize“). Sve su to „prizori iz svakodnevnog života“ koji odslikavaju probleme sa tolerancijom na ambivalenciju i njihovo odražavanje na kapacitet za rad.

Rekli smo da je sposobnost tolerancije na ambivalenciju usmerivač psihe. Opređenije je moguće ako smo istovremeno svesni različitih emocija, ako ne bežimo od jedne strane polariteta (bežanje u jednu stranu nije tolerancija niti razrešenje ambivalencije, već odbrana od nje). Pomenuli smo ranije nekoliko tipova ambivalencije kod dece, koji opstaju i kod odraslih osoba i ispoljavaju se u kapacitetu za rad.

„Dva u jedan“ način, gde **oprečna osećanja prema istom objektu koegzistiraju jedna do drugih, bez ikakve indikacije konflikta**, ispoljava se kod osoba koje kreću da rade sa entuzijazmom, ali rade na takav način da, u isto vreme, ugrožavaju proces i produkte svog rada. Oni će krenuti da nešto prave ne premerivši „tri puta“ (tri puta meri, jednom seci“, „kao muva bez glave“, bez adekvatne pripreme...izgrešiti pa odustati, ili ponoviti istu neefikasnu proceduru, bez svesnosti da opstruiraju svoj rad). Jedna klijentkinja je, na primer, želela da postane fotomodel i da redovno studira. Našla je dobrog fotografa koji joj je uradio odlične fotografije. Otišla je u neku modnu agenciju nenašminkana i obučena kao da je krenula na pijacu. Ljudi u agenciji nisu verovali da je na fotografijama ona. Na fakultet je, pak, odlazila obučena kao da je na modnoj pisti. Ili, primer klijenta koji je napravio grupu na fejsbuku da bi promovisao neke svoje ozbiljne poslovne aktivnosti, a na njoj je, pored poslovnih, postavljao sasvim neprimerene sadržaje i pretvorio grupu u mesto za ćaskanje i „zezanje“, što je ugrozilo svrhu koju je ta grupa imala.

Kod „temporalnog splittinga ambivalencije“, gde se **ambivalentna osećanja prema objektu razdvajaju u vremenu**, osoba u jednom periodu radi sve „kako treba“, čak i previše, a u drugom poruši ili ošteti ono što je gradila. Jedan klijent je pokazivao sledeći obrazac ponašanja u svom poslu: imao je privatnu firmu za popravke kompjutera, odžavanje mreža i nedostataka na softverima. Bio je veoma uslužan prema svojim klijentima, čak previše, „izlazio im u susret“ u svako doba dana i noći, bez radnog vremena...što mu je dovelo „mušterije“ i puno posla, a potom bi „pucao“ jer je mušterije doživljavao kao bezobrazne i razmažene ljude, ne bi se javljao na telefone nekoliko dana ili bi ih „odjebavao“ kako se izrazio. Taj obrazac se odvijao cirkularno, sa periodima nekritične uslužnosti i odbacivanja odgovornosti.

Kod „defanzivnog splittinga“ se **jedna strana ambivalentnih osećanja pomera na drugi objekt**. Ako se pomera negativna strana ambivalencije, onda je osoba nekritički pozitivna prema svom radu, radnom okruženju, organizaciji u kojoj radi. Ali, tu nekritičku pozitivnost održava tako što negativne emocije vezane za svoj rad ili radno okruženje pomera na neki drugi rad ili organizaciju. Ona ne može da nešto voli ako nešto drugo ne mrzi. Često to srećemo, na primer, kod kandidata koji se edukuju za neki psihoterapijski pravac. Psihoterapijska edukacija je teška i može biti i frustrirajuća (zahteva od kandidata suočavanje sa sopstvenim nedostacima u ličnosti više nego drugi poslovi). U procesu edukacije, kao i u procesu psihoterapije, pojavljuju se otpori, negativne emocije prema edukatoru ili pravcu za koji se edukuju. Umesto iznošenja tih negativnih emocija, „kostruktivne kritike“ i razjašnjavanja nedostataka, edukanti često pomeraju ta negativna osećanja prema drugim školama iznoseći njihove nedostatke („kako je ovo naše dobro, a njihovo bez veze“). Takva defanzivna pomeranja oštećuju kapacitet za rad zato što se osoba više bavi tuđim nego svojim nedostacima i nije sposobna za korekcije u procesu rada jer ih i ne primećuje. Ono što se ne prizna, ne može se ni promeniti. Kod pomeranja pozitivnih emocija na drugi objekt dešava se obrnuta situacija. Osoba obezvređuje svoj rad, grupu u kojoj radi, organizaciju, školu...i pozitivne emocije prenosi na drugu grupu, radno okruženje ili organizaciju. Ona, uglavnom, ostaje u grupi kojoj umanjuje vrednosti, ali je okupirana time kako je na nekom drugom mestu bolje, kako se bolje radi, kako je to „ono pravo“. Za tu vrstu ambivalencije postoji u narodu izreka „U tuđega tatka pogolema patka“. I izreka „niko nije prorok u svom selu“ ukazuje na slične mehanizme. Ne može biti dobar proizvod koji je iz naše sredine, kvalitetni su strani stručnjaci, strani proizvođači...naše se prizna tek kada ga prizna neko u svetu, kad postigne „svetsku slavu“, kad je „svetsko, a naše“...Priznavanje vrednosti nekog rada u sopstvenoj grupi vodilo bi i do potrebe za većim ulaganjem „tamo gde jesi“, većim doprinosom, do odmeravanja sopstvenih potencijala i kvaliteta rada u svom okruženju i, eventualno, osećanja inferiornosti. Sa „svetom“ se ne odmeravamo. To je neka „druga kategorija“.

Kod mehanizma za razrešavanje ambivalencije koji **počiva na potiskivanju jedna strana ambivalencije se potiskuje u nesvesno, a druga se reaktivno pojačava** (ne projektuje se u drugi objekt). Kada se potiskuje negativna strana, osoba postaje previše brižna prema objektu „ljubavi“, prema poslu kojim se bavi, svojoj profesiji, radnim zadacima. Postaje opsesivno okupirana radnim obavezama, stalno preterano zabrinuta da se ne desi neka greška, neki propust koji bi ugrozio organizaciju u kojoj radi, posao kojim se bavi. Preterana briga i radna kompulzija se doživljavaju kao odgovor na spoljašnje pretnje. Zapravo, osoba se plaši svojih potisnutih negativnih emocija koje bi mogle da izbiju i „zaseru stvari“. Plaši se regresije na raniji, nezreliji

nivo nošenja sa ambivalencijom (cepanja u vremenu) jer bi tada, u određenom trenutku, mogla da „pukne“, „demoni iz podruma“ mogli bi da se oslobode i dovedu do provale negativnih emocija koje bi uništile njene rezultate rada, poziciju ili interese radnog okruženja.

Potiskivanje pozitivne strane ambivalencije i pojačavanje negativne izražava se u procesu rada kao obezvređivanje profesije, posla, radne organizacije. Osoba je, potiskujući pozitivne emocije prema radu ili radnom okruženju, potisnula i svoje radne ambicije, želju za uspehom, priznanjem, osećanjem kompetencije...“Nemam želju da se trudim u ovakvoj firmi, državi, profesiji...sve je tu bez veze“, „radio, ne radio, svira ti radio...“, „niko ne može tako malo da me plati, koliko ja mogu malo da radim...“, izreke su koje odražavaju takav mehanizam. „Radim samo koliko moram, zato što moram“. Obezvređivanje rada i uslova rada je dobra racionalizacija sopstvene neambicioznosti, lenjosti i pratećeg osećanja inferiornosti. Nije loše biti loš u obezvređenom okruženju. Zar nije „logično“ biti lenj i zabušavati u „šugavoj državi, firmi, školi...“? U takvim uslovima, vredni i požrtvovani su „budale“. Osoba se plaši da oseti kako joj je stalo, kako ima želju da bude bolja, kompetentnija, stručnija, da napreduje...plaši se sopstvene želje za razvojem. Kad vam je stalo, onda vas boli što nešto ne možete, ne umete, niste kompetentni. Obezvređivanjem sredine izbegava se suočavanje sa rizikom neuspeha, suočavanje sa nedostacima u sopstvenom kapacitetu za rad, odmeravanje sebe u odnosu na druge, izbegava se i napor i bol koji nosi svaki razvoj. Izbegava se razrešavanje osnovne dileme ambivalencije „živeti na svoj ili na tuđ račun“.

Govoli smo i o površnosti kao mehanizmu nošenja sa ambivalencijom. **Površnost je, zapravo, rascepkavanje odnosa na sitne deliće (što nije isto kao i mehanizam cepanja dobrog i lošeg, ljubavi i mržnje). Time se dobija pražnjenje tenzije kroz „veliki broj sitnih rupica“, na više kanala, od kojih ni jedan nema dovoljan značaj.** „Od svega po malo, ni od čega dovoljno“ strategija. Osoba se ne vezuje za jedan objekt ili delatnost i ne razvija se intenzitet vezanosti koji bi doveo do snažnih emocija ljubavi i mržnje, pa se, tako, izbegava i konflikt ambivalencije (a time i neophodnost razvoja tolerancije na ambivalenciju). “Mnog hteo, mnogo započeo”, “od svega po malo, ni od čega dovoljno” izreke su koje odražavaju površnost kao mehanizam nošenja sa ambivalencijom. **Gde nema snažnog vezivanja za nekoga ili nešto (neku delatnost), nema ni jake ambivalencije.** Često se takav odbrambeni mehanizam racionalizuje razmišljanjima tipa „Ostaću slobodan, neću se vezati, važno je samo dobro se zezati...“ (Bora „Čorba“), „filozofijama“ „blejanja“, „kuliranja“ i sličnim urbanim „stilovima života mladih“ koji u sebi nose sličnu poruku, „moralnost zabave“ (dobro je ono što je zabavno). Verujemo da je zloupotreba mehanizma površnosti jedan od bitnih razloga zbog kojih veliki broj adolescenata ne razvija sposobnost tolerancije na ambivalenciju (razvoj ove sposobnosti je kontinuiran, ne završava se u ranom uzrastu, sa ravojem konstantnosti objekta, već se, kao i konstantnost objekta, razvija celoga života) i što se, kada dođe vreme za „ozbiljne stvari“ kao što su izbor profesije, fakultet, posao, trajna veza, brak, deca...sve veći broj adolescenata suočava sa napadima panike (ili potpuno negira potrebu za razvojem). Sve te “ozbilje stvari”, veza, posao, brak, deca...zahtevaju razvijenu sposobnost da se podnosi frustracija i ambivalenta osećanja koje frustracija izaziva.

U zapadnim zemljama, čak, postoji i uverenje da je loše ako osoba ne menja posao, čak i profesiju, na dve-tri godine. Veliča se promena i širina bavljenja raznim aktivnostima, a degradira potreba za udublivanjem i posvećivanjem. Podstiče se “poslovni promiskuitet”. Skakutanje od posla do posla, kao što leptir ide sa cveta na cvet, uzbuđenje koje donosi promena,

brzo adaptiranje, nevezivanje i površnost. Ideja o poslovnoj "monogamiji" se doživljava kao zatucanost i "fax idiotizam". Naravno, kao posledicu imamo preplavljenost površnim produktima ljudskog rada, "plitkim" i "jeftinim" tekstovima, teorijama, umetničkim delima i raznim drugim proizvodima za "jednokratnu upotrebu". Široka upotreba ovog mehanizma čini ljudsku egzistenciju sve banalnijom, plitkom.

Mehanizam nerazmišljanja koji, takođe, ne srećemo opisanog u literaturi, ali ga svakodnevno srećemo u kontaktu sa ljudima, nije isto što i potiskivanje. Osoba je svesna obe strane svojih ambivalentnih osećanja ali, kada ona dođu u sukob, problem rešava tako što usmeri svoj um na neku treću stranu (obično je to „blejanje“ za kompjuterom, igranje pasijansa na poslu, slušanje muzike, gledanje televizije...)...sa očekivanjem da će se „stvari nekako rešiti same“. Kod adolescenata, najčešće se taj mehanizam ispoljava u odnosu na obaveze (školu, fakultet) tako što adolescent ne negira važnost i vrednost škole, prihvata da mu je to potrebno i da želi uspeh ali, kada treba da radi, ne može da se natera. Onda konflikt rešava tako što ne razmišlja o njemu (o posledicama, lošim ocenama...) Za razliku od potiskivanja kojim se neki sadržaji i emocije potiskuju u nesvesno, kod nerazmišljanja oni ostaju svesni, ne obezvređuje se jedna strana („nije mi stalo do toga...škola je nebitna...“), ne negira se („ne postoji problem“), već se, kada se treba opredeliti, doneti i sprovesti odluku, ne razmišlja. Um se okupira nečim trećim i tako se izbegne neprijatnost konflikta. Obično se to izražava rečenicama kao što su „Ma, pusti sada to, ne mogu sada da mislim o tome...“, koje se uključe u situacijama kada nešto treba sprovesti u delo. Ambivalencija se ispoljava kao otpor promenama koje zahtevaju napor. Takve osobe „znaju da bi trebalo da nešto promene i da bi to bilo dobro“, ali je to naporno i „ne mogu da nateraju sebe...“.

Uglavnom je osnova korišćenja tog mehanizma unutrašnji zahtev da život i sve u njemu mora da bude udobno i lako. Najčešće taj mehanizam razvijaju prezaštićena deca oko kojih se roditelji okreću kao oko centra gravitacije i guše ih brigom i zvocanjem. Možemo reći da su to „korimpirana“ deca i adolescenti. Daje im se puni komfor, ali i sprečava odvajanje. Komfor im prija, ali zavisnost i gušenje ne. Pošto znaju da će roditelji brinuti o svemu (pa i o njihovim obavezama), mogu da koriste mehanizam nerazmišljanja („neko će misliti o tome...opomenuće me na obaveze, izvaditi fleke ako zapne...“). Iako im komfor i neodgovornost prijaju, sa jedne strane, osećaju da su razmaženi, zavisni, i nedovoljno sposobni za životne borbe, što rađa bunt prema roditeljima ili partneru sa kojim grade sličnu vrstu odnosa. Kod odraslih osoba koje se koriste ovim mehanizmom to se ispoljava u procesu rada kao nesposobnost da se preuzme odgovornost. Njih mora uvek neko da kontroliše, da su pod nečijim nadzorom. U nepredviđenim situacijama na poslu, takve osobe neće razmišljati o tome šta bi trebalo da se učini kako bi se neki problem rešio (iako su sposobni da ga reše, mogu da uoče problem, i mogli bi da predvide posledice) jer očekuju da će to da reši neko drugi, neko ko je odgovoran. „Brigo moja, pređi na drugoga“ njihov je moto u odnosu prema radu. Epitet „lakopametasti“ odgovara njihovom stavu prema radu.

Videli smo da nedostatak tolerancije na ambivalenciju vodi do kretanja ka ekstremima, ka jednom kraju kontinuuma („crno ili belo“) i ne dozvoljava sintezu, koja je jedino zdravo rešenje unutrašnjeg konflikta. Kod mehanizma površnosti vodi do rasepkavanja interesovanja i procesa rada na sitne deliće čime se izbegava dublje vezivanje za bilo šta, i izbegava konflikt ambivalencije. Kod mehanizma nerazmišljanja ambivalencija se izbegava isključivanjem uma ili prebacivanjem na "drugi kanal", što rezultira neodgovornošću.

Življenje u ambivalenciji, bez njenog razrešavanja, kao egzistencijalni otpor prema životu, izaziva osećanje da je život pretežak, da je osoba uхваćena zahtevima života koje ne želi da prihvati, do osećanja uhvaćenosti i klaustrofobičnosti u odnosu na rad i radne zahteve. "Ovaj život me davi, guši, ide mi na živce, težak je, stalno nešto moram...ali ne bih ni da odustanem od nekih prijatnih stvari u njemu...". Takve individue su se identifikovale sa obe polarne suprotnosti ambivalencije i sam njihov identitet zavisi od održavanja obe. Oni mogu videti razrešavanje ambivalencije kao ekvivalent gubljenju dela sebe. Njihov ego identitet je obojen odlaganjem, uključen u stalno aktivno posezanje za određenim ciljevima i vrednostima koje bi vodile njihov život, ali bez realizacije. Odbijanje da se nečemu posvete, odbijanje privrženosti, čini nemogućim formiranje čvrstog identiteta. Još su „nesvrstani“ prema životu. Oni flertuju sa životom. Flertuju i sa radom, jer rad je ključni deo života. Ne prihvataju neke bazične zakone života kao što je činjenica da se alternative isključuju (da ne može „i jare i pare“), da jedno telo ne može biti na dva mesta u isto vreme, da je i neopredeljivanje takođe odluka...da je sloboda izbora nužnost.

Kod obazaca ponašanje koje je Bowlby (Bowlby, 1980) nazvao ambivalentno preokupiranim videli smo da nesigurno ambivalentna deca pokazuju separacionu uznemirenost i traže bliskost i ponovno spajanje sa majkom ali, umesto da se smire u naručju majke, ona se vrpolje, ponekada udaraju ili se zakače anksiozno za majku. Slične obrasce u odnosu na rad pokazuju i osobe sa niskom tolerancijom na ambivalenciju. Oni žele uspeh, žele da se pokažu na radu, da zarade, da budu cenjeni i prihvaćeni...i okupirani su tim potrebama, ali ambivalentno. Kada postignu neki uspeh nisu zadovoljni, doživljavaju radne zadatke kao pritisak i muku, hteli bi „i jare i pare“, naprave nešto dobro, pa onda pokvare...kao dete koje želi majku, a kad je ona tu, onda se ne smiruje, udara je, vrpolji se...Uporedimo opise ponašanja anksiozno ambivalentno dece i opise ponašanja odraslih ambivalentnih osoba u odnosu na rad i radno okruženje koje smo dali u prethodnim pasusima: „*Za razliku od izbegavajućeg obrasca, anksiozno ambivalentna deca ne negiraju svoja osećanja, ali ne misle mnogo o posledicama svojih akcija. Ponašaju se impulsivno i ne promišljaju značenje svojih iskustava. To ih održava u kontaktu sa sredinom ali, za razliku od izbegavatelja, oni nastavljaju da osećaju intenzivnu potrebu za socijalnom podrškom. Međutim, kad je dobiju, oni teže da ponove svoju uznemirujuću vezu sa primarnim objektom i osećaju se neshvaćenima i loše tretiranim*”

Tabela 36-tolerancija na ambivalenciju i sposobnost za rad

Ispoljavanje razvijene sposobnosti: osoba je sposobna da podnese oprečna osećanja koja se javljaju u odnosu na rad, cilj rada, radne zadatke i okruženje. Od ambivalencije se ne brani cepanjenem osećanja, projekcijom ili potiskivanjem, već je svesna obe strane polarnosti i u stanju je da “prelomi”, donese odluku i “zna šta hoće, a šta neće”, napušta situaciju ili ostaje u njoj. Ako krene ka cilju, ne opstruira ni sebe ni druge u procesu rada. Radi ono što je odlučila. Aktivnost koje preduzima su usmerene ka razvoju, ka aktualizaciji. Ne manipuliše sobom i drugima.

Ispoljavanja nerazvijene sposobnosti: osoba se protiv ambivalencije bori iskrivljujući stvarnost nekim od mehanizama odbrane. Ili ne može da donese odluku, ili su njene odluke donete na osnovu nekog falsifikata stvarnosti. Ambivalencija u procesu rada i prema radu se može ispoljavati na puno različitih načina:

- „**Dva u jedan**“ način, pokazuju entuzijizam ali rade tako da ugrožavaju proces i produkte svog rada (impulsivno, nepromišljeno, prave greške koje uništavaju produkte rada, „rasure“ tim u kojem rade nekim oblikom agresije.)

- „**Temporalnog splittinga ambivalencije**“, u jednom periodu radi sve „kako treba“, čak i previše, a u drugom poruši ili ošteti ono što je gradila.

- „**Defanzivni splitting**“ - jedna strana ambivalentnih osećanja se pomera na drugi objekt. Osoba je nekritična, pozitivno ili negativno, prema svom radu i radnoj organizaciji, a drugu stranu medalje, oprečna osećanja, projektuje na tuđ rad ili radnu organizaciju.

- **Potiskivanje jedne strane ambivalencije**-jedna strana ambivalencije se potiskuje u nesvesno, a druga se reaktivno pojačava (ne projektuje se u drugi objekt). Kada se potiskuje negativna strana, osoba postaje previše brižna prema objektu „ljubavi“, prema poslu kojim se bavi, svojoj profesiji, radnim zadacima. Postaje opsesivno okupirana radnim obavezama, stalno preterano zabrinuta da se ne desi neka greška, neki propust koji bi ugrozio organizaciju u kojoj radi, posao kojim se bavi. Potiskivanje pozitivne strane ambivalencije i pojačavanje negativne izražava se u procesu rada kao obezvređivanje profesije, posla, radne organizacije. Osoba je, potiskujući pozitivne emocije prema radu ili radnom okruženju, potisnula i svoje radne ambicije, želju za uspehom, priznanjem, osećanjem kompetencije...

- **Površnost**- „Od svega po malo, ni od čega dovoljno“ strategija. Osoba se ne vezuje za jedan objekt ili delatnost.

- **Mehanizam nerazmišljanja** -Osoba je svesna obe strane svojih ambivalentnih osećanja ali, kada ona dođu u sukob, problem rešava tako što usmeri svoj um na neku treću stranu. U procesu rada kao nesposobnost da se preuzme odgovornost.

Literatura:

- Abelson, R. P., & Rosenberg, M. J.**, (1958) *Symbolic psychologic: A model of attitudinal cognition*, Behavioral Science, 3, 1 – 13
- Abraham, K.** (1922). *Manifestations of the Female Castration Complex*, 1. Int. J. Psycho-Anal., 3:1-29
- Abraham, K.** (1925). *Psychoanalytical notes on Coue's system of self mastery*. In Clinical Papers and Essays on Psycho-Analysis. 36.327. London: Hogart Press, 1955.
- Abraham, K.** (1927). *A short history of the development of the libido*. In Selected papers of Karl Abraham (Douglas Bryan and Alix Strachey, Trans.). London: Hogarth Press. (Originalni rad je publikovan 1924)
- Abrams, S.** 1978 *The teaching and learning of psychoanalytic developmental psychology*, J. Am. Psychoanal. Assoc. 26:387-406
- Adler, G.** (1985). *Borderline psychopathology and its treatment*. Northvale, NJ: Jason Aronson.
- Adler, G.** 1981 *The borderline-narcissistic personality disorders continuum* Amer. J. Psychiatry 138 46-50
- Akhtar, S.** (1992). *Tethers, orbits, and invisible fences: clinical, developmental, sociocultural, and technical aspects of optimal distance*. In When the Body Speaks: Psychological Meanings in Kinetic Clues, ed. S. Kramer & S. Akhtar. Northvale, NJ:
- Akhtar, S.** (1994). Object Constancy and Adult Psychopathology. *Int. J. Psycho-Anal.*, 75:441-455
- Akhtar, S.** (2002). *Forgiveness*. Psychoanal Q., 71:175-212
- Akhtar, S.** 1987. *Schizoid personality disorder*, Amer. J. Psychother. 41 499-518
- Akhtar, S.** 1989 *Narcissistic personality disorder*, Psychiatric Clinics of North America 12 505-529
- Akhtar, S.** 1990a. *Concept of interpersonal distance in borderline personality disorder* (letter to editor) Amer. J. Psychother. 147 2
- Akhtar, S.** 1990b *Paranoid personality disorder*, Amer. J. Psychother. 44 5-25
- Akhtar, S.** 1992b *Broken Structures: Severe Personality Disorders and Their Treatment*, Northvale, NJ: Jason Aronson.
- Akhtar, S., & Byrne, J. P.** 1983 *The concept of splitting and its clinical relevance*, Amer. J. Psychiatry 140 1013-1016
- Alpert, A.** (1949). *Sublimation and Sexualization—A Case Report*. Psychoanal. St. Child, 4:271-278
- American Academy of Pediatric**, 2008. *Bright Futures Guidelines for Health Supervision of Infants, Children, and Adolescents—Third Edition*, Edited by Joseph F. Hagan Jr. MD, FAAP; Judith S. Shaw, RN, MPH, EdD; and Paula Duncan, MD, FAAP
- Anderson, L. & Krathwohl, D. A.** (2001) *Taxonomy for Learning, Teaching and Assessing: A Revision of Bloom's Taxonomy of Educational Objectives*, New York: Longman
- Arlow, J.** *Fantasy systems in twins*. Psychoanal Q. 1960 Apr;29:175–199.
- Assagioli, R.** (1973.) *The Act of Will*. New York: Viking Press,
- Auchincloss, E.L. and Weiss, R.W.** (1992). *Paranoid Character and the Intolerance of Indifference*. J. Amer. Psychoanal. Assn., 40:1013-1037

- Balint, M.** 1948. *On genital love In: Primary Love and Psychoanalytic Technique*, New York: Tavistock, pp. 109-120 1959
- Balint, A. (1949).** *Love for the mother and mother love*, Int. J. Psychoanal. 30:250-258
- Bandler, R. and Grinder, J.** (1979). *Frogs into Princes: Neuro Linguistic Programming: Introduction to Neurolinguistic Programming*. Real People Press, Boulder.
- Bartlett, F.** 1973. *Significance of Patient's Work in the Therapeutic Process*. Contemp. Psychoanal., 9:405-416.
- Beck, A.; Rush, J.; Shaw, B.; Emery, G.** (1979). *Cognitive Therapy of Depression*. New York: The Guilford Press.
- Beck, A.T.**,(1975) *Cognitive Therapy and the Emotional Disorders*. Intl Universities Press
- Becker, E.** , 1973, *Denial of Deth*, Free Press, New York
- Beebe, B. & Lachmann, F.** (1988). *The contribution of mother-infant mutual influence to the origins of self and object representations*. Psychoanal. Psychol., 5: 305-337
- Bergmann, M. S.** (1971). *Psychoanalytic observations on the capacity to love*. In J. B. Mcdevitt & C. F. Settlage, eds., *Separation-individuation: Essays in honor of Margaret Mahler*. Madison, CT: International Universities Press.
- Bergmann, M. S.** (1980). *On the intrapsychic function of falling in love*. Psychoanal. Q., 49: 56-77
- Bergmann, M.S.** (1982). *Platonic Love, Transference Love, and Love in Real Life*. J. Amer. Psychoanal. Assn., 30:87-111
- Bergmann, M.** (1987). *The Anatomy of Loving. The Story of Man's Quest to Know What Love is*. New York: Columbia University Press,
- Bergmann, M.** (1988). *Freud's three theories of love in the light of later development*. Journal of the American Psychoanalytic Association,, 36: 653-672.
- Bergmann, M.** (2001) *Finding an object*. Mod. Psychoanal., 26: 3-13.
- Berliner, B.** (1958). *The role of object relations in moral masochism*. Psychoanal. Q., 27:38-56
- Bernard, M. E.** (1991) *Staying Rational in an Irrational World, Albert Ellis and Rational Emotive Therapy*, New York: NY, Carol Communications, Inc
- Berne, E.** (1964) *Games people play*. New York: Grove Press
- Berne, E.** (1976). *Classification of positions*. Transactional Analysis Bulletin Selected Articles from Volumes 1 through 9, 3. San Francisco: TA Press. (Original work published 1962)
- Bettelheim, B.** 1960, *The Informed Heart*, New York: Free Press of Glencoe
- Bion, W.** (1957). *Differentiation of the psychotic from the non-psychotic personalities*. Int. J. Psycho-Anal., 38:266-275.
- Bion, W.** 1967 *Second Thoughts*, New York: Jason Aronson.
- Bion, W. R.** (1962). *Learning from Experience*. London: Marsefield
- Bishop, S.** (2010) *Develop your Assertiveness*, Second Edition, Kogan Page, London
- Bleuler, E.** (1952), *Dementia praecox* (Joseph Zinkin, Trans). New York: International Universities Press. (Originalni rad je publikovan 1911)
- Blos, P.** 1967. *The second individuation process of adolescence*, Psychoanal. Study Child 22:162-186

- Blum, H. P.** 1981. *Object inconstancy and paranoid conspiracy*, J. Am. Psychoanal. Assoc. 29:789-813
- Bollas, C.** (1987). *The Shadow of the Object: Psychoanalysis of the Unthought Known*. New York: Columbia Univ. Press.
- Bloom B. S.** 1956. *Taxonomy of Educational Objectives, Handbook I: The Cognitive Domain*. New York: David McKay Co Inc.
- Bond, M. D., Gardner, S.T. Christian, J. & Sigal, J.J.** (1983). *Empirical study of self-defese styles*. Archives of General Psychiatry, 40, 333-338
- Bowlby, J.** (1973). *Attachment and Loss*. Vol. II Separation. New York: Basic Books
- Bowlby, J.** 1969 *Attachment and Loss* Vol. 1 New York: Basic Books.
- Bowlby, J.** 1980 *Attachment and Loss* Volume 3 New York: Basic Books.
- Brenner, C.** 1982. *The Mind in Conflict*. New York: International Universities Press
- Breuer, J., i Freud, S.,** 1895, *Studies in Hysteria* , New York: Nervous and Mental Disease Monographs, 1947
- Buber, M.** (1977) *Ja i Ti*. Beograd. Vuk Karadžić
- Burngam, D. L., Gladstone, A. E. & Gibson, R. W.** 1969. *Schizophrenia and the Need-Fear Dilemma*, New York: Int. Univ. Press.
- Capponi, A.** (1979). *Origins and evolution of the borderline patient*. In J. LeBoit & A. **Capponi** (Eds.), (1986) *Advances in psychotherapy of the borderline patient* (pp. 63-147). New York: Jason Aronson, Chasseguet-Smirgel
- Cassidy, J., & Berlin, L. J.** (1994). *The insecure/ ambivalent pattern of attachment: Theory and research*. Child Development, 65, 971-991.
- Czander, W.** 1993. *The psychodynamics of work and organizations : theory and application*. Guilford Press, New York
- Chasseguet-Smirgel, J. (1964).** *Female Sexuality. New Psychoanalytic Views*. London: Karnac Books.
- Cohen, C. P., & Sherwood, V. R.** (1991). *Becoming a constant object in psychotherapy with the borderline patient*. Northvale, NJ: Jason Aronson.
- David, D., & Szentagotai, A.** (2006). *Cognitions in Cognitive- behavioral psychotherapies; toward an integrative model*, Clinical psychology review 26, pp: 284-298, www. Sciedirect.com
- Davis, H. B.** (1988). *The self and loving*. In J. F. Lasky & H. W. Silverman (Eds.). *Love: Psychoanalytic perspectives* (pp. 159-172). New York: New York University Press.
- Deutsch, H.** (1942). *Some forms of emotional disturbance and their relationship to schizophrenia*. Psychoanal. Q., 11:301-321.
- Dryden, W, & Branch, R.** (2008). *The Fundamentals of Rational Emotive Behaviour Therapy, A Training Handbook*, Second Edition, John Willey & Sons Ltd, West Sussex, England
- Dryden, W, & Gordon, J** (1990) *Think Your Way to Happiness*, Sheldon Press, London
- Ehrenberg, D. B.** (1975). *The quest for intimate relatedness*. Contemp. Psychoanal., 11, 320-331.
- Ellis, A & Knaus, W, J** (1979). *Overcoming Procrastination*, NY: New York, New American Library
- Ellis, A, & Harper, R, A.** (1975). *A New Guide to Rational Living*, Wilshire Book Company

Ellis, A. (2002) *Overcoming Resistance: A Rational Emotive Behavior Therapy Integrated Approach*, 2nd ed. NY: Springer Publishing

Erikson, E. H. (1963). *Childhood and society*. New York: Norton.

Eriksson, E. (1982). *The Life Cycle Completed*, W.W. Norton and Company, New York

Erikson, E. (1985) *Identitet i životni ciklus*, Beograd, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva,

Escoll, P. J. 1992. *Vicissitudes of optimal distance through the life cycle*, In *When the Body Speaks: Psychological Meanings in Kinetic Clues* ed. S. Kramer. & S. Akhtar. Northvale, NJ: Jason Aronson, pp. 59-87

Fairbairn, W. R. D. (1941). *A revised psychopathology of the psychoses and psychoneuroses* Int. J. Psychoanal. 22:250-279

Fairbairn, W. R. D. (1952). *Psychoanalytic Studies of the Personality*, London: Tavistock

Fenichel, O. (1938). *Problems of Psychoanalytic Technique*, The Psycho Analytic Quaterly, Inc.N.Y. , str. 6.

Fenichel, O. (1945). *The Psychoanalytic Theory of Neurosis*, New York: W. W. Norton and Co.

Fenichel, O. (1961), *Psihoanalitička teorija neuroza*, Medicinska knjiga, Beograd, str. 186

Ferenczi, S. (1921). *The further development of an active therapy in psycho-analysis*, In Ferenczi, S. 1951 *Further Contributions to the Theory and Technique of Psycho-Analysis* ed. J. Rickman. London: The Hogarth Press. pp. 198-217

Ferenczi, S. (1926) *Further Contribution to the Theory and Technique of Psychoanalysis*, (Psychoanalysis of Sexual Habits); Institute of Psychanalysis and Hogarth Press, London.

Ferenczi, S. (1926a). *The problem of acceptance of unpleasant ideas: advances in knowledge of the sense of reality*, In *Further Contributions to the Theory and Technique of Psycho-Analysis* New York: Boni and Liveright, 1927 pp. 366-379

Ferenczi, S. (1926b), *Sunday Neuroses*, in *Further contribution to the theory and technique of psycho-analysis*, pp174/177, London, Hogarth Press (original work published 1918)

Fonagy, P. & Target, M. (1998). *Mentalization: A protective factor and a focus of psychotherapy*. *Psychoanalytic Dialogues* , 8 (1), 28 – 95 .

Fonagy, P. (2001). *Attachment theory and psychoanalysis*. New York : Other Press .

Fonagy, P. , Gergely, G. , Jurist, E. L. , & Target, M. (2002). *Affect regulation, mentalization, and the development of the self*. NY : Other Press .

Fonagy, P. , & Target, M. (2002). *Early intervention and the development of self-regulation* . *Psychoanalytic Inquiry* , 22 (3), 307 – 335 .

Fonagy, P. (2003) . *The development of psychopathology from infancy to adulthood: The mysterious unfolding of disturbance in time* . *Infant Mental Health Journal* , 24 (3), 212 – 239 .

Frankl, V. (1987) *Nečujni vapaj za smislom*: Naprijed, Zagreb,

Freud, A., (1946). *The ego and the mechanisms of defence*. New York, International Universities Press, 1966. (Original work published 1936)

Freud, S. (1905). *Three essays on sexuality*. Standard Edition VII.

Freud, S. (1908). *On sexual theories of children*. Standard Edition IX

- Freud, S.** (1909d). *Notes upon a case of obsessional neurosis*. *SE*, 10: 151-318.
- Freud, S.** (1910). *A special type of object choice made by men*. Standard Edition.
- Freud, S.** (1912). *Recommendations to Physicians Practising Psycho-Analysis*. The Standard Edition of the Complete Psychological Works of Sigmund Freud, Volume XII (1911-1913): The Case of Schreber, Papers on Technique and Other Works, 109-120
- Freud, S.** (1912b). *On the tendency to degradation in the sphere of love*. Standard Edition., 11: 178-190.
- Freud, S.** (1912-13/1953), *Totem and taboo*. Standard Edition., 13:IX.
- Freud, S.** (1914). *On narcissism: An introduction*. Standard Edition., 14: 69-102
- Freud, S.** (1915). *Instincts and their vicissitudes*, S.E. 14
- Freud, S.** (1915a) **Observations on transference-love S.E. 12**
- Freud, S.** (1917). *Mourning and melancholia*, Standard Edition 14:243-258 London: Hogarth Press, 1957
- Freud, S.** (1922) *Beyond the Pleasure Principle* Trans. by C. J. M. Hubback. New York: Boni & Liveright
- Freud, S.** (1923). *The Ego and the Id*. The Standard Edition of the Complete Psychological Works of Sigmund Freud, Volume XIX (1923-1925): The Ego and the Id and Other Works, 1-66
- Freud, S.** (1924). *The dissolution of the Oedipus complex*. Standard Edition IXX
- Freud, S.** (1926). *Inhibitions, Symptoms and Anxiety*. The Standard Edition of the Complete Psychological Works of Sigmund Freud, Volume XX (1925-1926): An Autobiographical Study, Inhibitions, Symptoms and Anxiety, The Question of Lay Analysis and Other Works, 75-176
- Freud, S.** (1930). *Civilization and its Discontents*, New York: W. W. Norton, 1961
- Freud, S.** 1931. *Libidinal Types*. The Standard Edition of the Complete Psychological Works of Sigmund Freud, Volume XXI (1927-1931): The Future of an Illusion, Civilization and its Discontents, and Other Works, 215-220 1931, Libidinal Types)
- Freud, S.** (1933a [1932]). *New introductory lectures on psycho-analysis*. *SE*, 22: 1-182.
- Freud S.** 1957, *New Introductory Lecture on P.A.* Hogarth Press. London str.86
- Freud, S.** (1959). *On the history of the psycho-analytic movement*. In E. Jones (Ed.) & J. Riviere (Trans.) *Collected Papers* (Vol. 1, pp. 287–359). New York: Basic Books. (Original work published in 1914.)
- Freud, S.**, (1963). *Psychoanalysis and Faith*, “The letters of S. Freud and Oscar Pfister, str. 126. New York, Basic Books
- Frojd, S.** (1976). *Uvod u psihoanalizu*, Matica Srpska,. Str. 269
- From, E.** (1982). *Samerhil za i protiv*, zbornik, Prosveta, Beograd, str. 169 – 182.
- From, E.**(1990), *Umeće ljubavi*, Beogradski izdavačko-grafički Zavod, Beograd.
- Galdston, R.** (1987). *The longest pleasure: a psychoanalytic study of hatred*. *Int. J. Psycho-Anal.*, 68:371-378.
- Gediman, H. K.** (1985) *Imposter, inauthenticity, and feeling fraudulent*, *J. Am. Psychoanal. Assoc.* 33:911-936
- Gendlin, E.** (1982). *Focusing*, New York: Bantam Books
- Gesell, A. , Francis, I., Louis, B. Ames & Glenna Bullis** (1977). *The Child from Five to Ten*. New York: Harper and Row
- Gill, M.** (1994). *Psychoanalysis in Transition*. Hillsdale, NJ: Analytic Press.
- Glasser, W.** (1965). *Reality therapy*, New York: Harper & Row,

- Glenn, J.** (1991). *Transformations in normal and pathological latency* In *Beyond the Symbiotic Orbit: Advances in Separation-Individuation, Theory Essays in Honor of Selma Kramer, M.D.* ed. S. Akhtar. & H. Parens. Hillsdale, NJ: The Analytic Press, pp. 171-187
- Goldstein, K.** (1948). *Language and language disturbances*. New York: Grune and Stratton)
- Gorkin, M.** (1984). *Narcissistic Personality Disorder and Pathological Mourning*. *Contemp. Psychoanal.*, 20:400-420
- Greenacre, P.** (1956). *Re-Evaluation of the Process of Working Through*, 1. *Int. J. Psychoanal.*, 37:439-444
- Greenson, R.** (1966). *That "Impossible" Profession*, *J. Amer. Psychoanal. Assn.*, 14:9-27
- Greenson, R.** (1967). *The Technique and Practice of Psychoanalysis*, New York: International Universities Press, p. 200)
- Greenson, R.** (1978) *The Technique and Practice of Psycho Analysis*, Hogarth Press and Inst. Of P. A., London,, str. 101. – 121.
- Grunberger, B.** (1979). *Narcissism*. New York: Int. Univ. Press.
- Gunderson, J. G.** (1985). *Borderline Personality Disorder*, Washington, DC: American Psychiatric Press.
- Guntrip, H.** (1969). *Schizoid phenomena, object relations and the self*. New York: International Universities Press.
- Hammerlie, F. M. & Montgomery, R. L.** (1982). *Self-perception Theory and Unobstrusively Biased Interactions, A Treatment for Homosexual Anxiety*, pp: 362-370, *Journal of Counselling Psychology*
- Hartman, D., & Zimberoff, D.** (2003). *The existential approach in Heart-Centered therapies*. *Journal of Heart-Centered Therapies*, 6(1), 3-46.
- Hartmann , H.** (1939). *Psycho-Analysis and the concept of mental health*. *International Journal of Psycho-Analysis*, 20, 308–321
- Hartmann, H.** (1950a). *Psychoanalysis and developmental psychology*. *Psychoanalytic Study of the Child* , 5 , 7 – 17 .
- Hartmann, H.** (1950). *Comments on the psycho-analytic theory of the ego.*' In: Hartmann 1964 *Essays on Ego Psychology* (London: Hogarth; New York: Int. Univ. Press.)
- Hartmann, H.** (1952). *The mutual influences in the development of ego and id* In: *Essays on Ego Psychology* New York: International Universities Press, 1964 pp. 155-182
- Hartmann, H.** (1956) *Notes on the reality principle* In: *Essays on Ego Psychology* New York: International Universities Press, 1964 pp. 241-267
- Hartman, H.** (1958). *Ego Psychology and the Problem of Adaptation* , London: Imago
- Hartmann, H.** (1958a). *Comments on the Scientific Aspects of Psychoanalysis*. *Psychoanal. St. Child*, 13:127-146.)
- Hendrick, I.** (1936). *Ego Development and Certain Character Problems* *Psychoanal. Q.* V p. 32
- Hendrick, I.** (1942). *Instinct and the ego during infancy* *Psychoanal. Q.* 11:33-58
- Hendrick, I.** (1943). *Work and the Pleasure Principle*. *Psychoanal. Q.*, 12:311-329)
- Herman, J.** (1992). *Trauma and Recovery*. New York: Basic Books.
- Horney, K.** (1947). *Inhibitions in Work*. *Am. J. Psychoanal.*, 7:18-25.
- Horney, K.** 1950 *Neurotic Disturbances in Work*. *Amer. J. Psa.* X pp. 80-82)
- Ikonen, P.** (1998). *On phallic defense*. *Scand. Psychoanal. Rev.*, 21:136-150

Miguel Hoffmann, J., Popbla, L., Duhalde, C. (1999). *Early stages of initiative and environmental response*, Infant Mental Health Journal, Volume 19 issue 4, Michigan Association for Infant Mental Health

Jaques, E. (1960) *Disturbances in the Capacity to Work*. 1. Int. J. Psycho-Anal., 41:357-367)

Jacobson, E. (1964). *The Self and the Object World* New York, International Universities Press.

Jalom, I. (2011). *Gledanje u sunce-prevazilaženje užasa od smrti*, Psihopolis, Novi Sad

Jalom, I. (2011a). *Čari psihoterapije*, Psihopolis, Novi Sad

Janov, A. (2007). *Primalni krik*, Nova Knjiga, Podgorica

Joffe, W. G. & Sandler, J. (1965). *Notes on pain, depression, and individuation*. Psychoanal. Study Child 20:394-424

Jones, E. (1928). *Fear, guilt, and hate*. In Papers on Psychoanalysis. Baltimore, MD: Williams & Wilkins, 1950.

Jones, E. 1948 *The Theory of Symbolism*. Papers on Psycho-Analysis , London: Baillière, Tindall and Cox

Jovanović, N. (2006). *Nečujna muzika postojanja*, Narodna knjiga, Beograd

Jovanović, N. (2006a), *Psihologija uspeha-živeti ili životariti*, Beograd, Narodna Knjiga

Jovanović, N. (2005). *Kako se naštimovati uz pomoć biofidbeka*, Beograd: Centar za Primenjenu Psihologiju Društva Psihologa Srbije

Jung, C.G. (1913). *The Theory of Psychoanalysis*. Psychoanal. Rev., 1:1-40

Kainer, R. (1979). *The Critical Voice in the Treatment of the Obsessional*. Contemp. Psychoanal., 15:276-287.

Kainer, R.G. (1983). *On the Distinction Between Narcissism and Will: Two Aspects of the Self*. Psychoanal. Rev., 70:535-552

Kelley, C. (1992). *Education in Feeling and purpose*, Radix Journal, Volume I

Kernberg, O. F. (1970). *Psychoanalytic classification of character pathology*, J. Am. Psychoanal. Assoc. 18:800-822

Kernberg, O. (1970a). *Factors in the psychoanalytic treatment of narcissistic personalities*, American Psychoanal. Assn. 18:51-85

Kernberg, O. (1971). *New developments in psychoanalytic object relations theory* , Presented at the 58th Annual Meeting of the American Psychoanalytic Association, May 1971

Kernberg, O. (1972). *Early ego integration and object relations*, Annals New York Acad. Sciences 193 233-247

Kernberg, O.F. (1974). *Barriers to Falling and Remaining in Love*. J. Amer. Psychoanal. Assn., 22:486-511

Kernberg, O. (1975). *Boderline Conditions and Pathological Narcissism*, New York: Jason Aronson.

Kernberg, O. (1976). *Object Relations Theory and Clinical Psychoanalysis*, New York: Jason Aronson.

Kernberg, O. F. (1980) *Internal World and External Reality*, New York: Jason Aronson

Kernberg, O. F. (1984). *Object relations theory and clinical psychoanalysis*. Northvale, NJ: Jason Aronson.

Kernberg, O. F. (1984). *Severe Personality Disorders: Psychotherapeutic Strategies*. New Haven, CT: Yale Univ. Press.

Kernberg, O. F. (1992). *Aggression in Personality Disorders and Perversions*. New Haven, CT: Yale Univ. Press.

- Kernberg, O. F.** (1995). *Love relations*. New Haven, CT: Yale University Press.
- Kleeman, J. A.** (1967) *The peek-a-boo game: part I: its origins, meanings, and related phenomena in the first year*. *Psychoanal. Study Child* 22:239-273
- Klein, M.** (1935). *A contribution to the psychogenesis of manic-depressive states*, In: *Contributions to Psycho-Analysis 1921-1945* London: Hogarth Press, 1948 pp. 282-310
- Klein, M.** (1937). *Love, Guilt and Reparation*. In: *Love, Hate and Reparation with Riviere* (London: Hogarth). [I]
- Klein, M.** (1940). *Mourning and its relation to manic-depressive states*, In: *Contributions to Psycho-Analysis 1921-1945* London: Hogarth Press, 1948 pp. 344-369
- Klein, M.** (1948). *Contributions to Psychoanalysis (1921-1945)*. London: Hogarth.
- Klein, M.** (1948a). *On the Importance of Symbol Formation in the Development of the Ego'* *Contributions to Psycho-Analysis* (London: Hogarth)
- Klein, M.** (1958). *On the Development of Mental Functioning*. *Int. J. Psychoanal.* 39)
- Klein, M.** (1983). *Zavist i zahvalnost, Naprijed, Zagreb*
- Knaus, W. J.** (1983). *How to Conquer Your Frustration*, Prentice Hall Trade, UK, England
- Knaus, W. J.** (1973). *Overcoming procrastination*, *Rational Living*, 8, 2-7
- Kohut, H.** (1971). *The Analysis of the Self*. New York: International Universities Press
- Kohut, H.** (1972). *Thoughts on Narcissism and Narcissistic Rage*. *Psychoanal. St. Child.* 27:360-400
- Kohut, H.** (1977). *The restoration of the self*. New York : International Universities Press .volume 4, p.451-457 “four basic concepts”)
- Kohut, H.** (1984). *How Does Analysis Cure*, ed. A. Goldberg and P. Stepansky. Chicago: University of Chicago
- Kramer, S.** (1980). *Residues of split-object and split-self dichotomies in adolescence*, In *Rapprochement: The Critical Subphase of Separation-Individuation* ed. R. Lax. et al.: Jason Aronson, pp. 417-437
- Kris, E.** (1951). *The Development of ego psychology*. *Samiksa* 5
- Lachmann, F. & Beebe, B.** (1996). *Three principles of salience in the patient-analyst interaction*. *Psychoanal. Psychol.*, 13: 1-22
- Lantos, B.** (1952). *Metapsychological Considerations on the Concept of Work*. 5. *Int. J. Psycho-Anal.*, 33:439-443)
- Lasch, C.** (1979). *Narcistička kultura*, Zagreb, Naprijed, 1986
- Lazarus, R, & Folkman, S** (1984). *Stress, Appraisal and Coping*, NY: New York, Springer Publishing Company
- Levine, D.** (2010). *Object Relations, Work and the Self*, Routlage, East Sussex
- Lichtenberg, J.** (1983). *Psychoanalysis and Infant Research*, Hillsdale, N. J., Analytic Press.

- Lichtenstein, H.** (1970). *Changing implications of the concept of psychosexual development: an inquiry concerning the validity of classical psychoanalytic assumptions concerning sexuality*, American Psychoanal. Assn. 18:300-318
- Loven, A.** (1984). *Bioenergetika*, Nolit, Beograd str. 134.
- Lowen, A.** (2003) *The Way to Vibrant Health: Bioenergetic Press*
- Luria, A. R.** (1961). *The Role of Speech in the Regulation in Normal and Abnormal Behavior*, NY: New York, Livermore
- Lurija, A. R.** (1982). *Osnovi neurolingvistike*, Beograd, Nolit
- Lyons-Ruth, K.** (1991). *Rapprochement or approchement: Mahler's theory reconsidered from the vantage point of recent research on early attachment relationships*. Psychoanal. Psychol., 8: 1-23
- Mahler, M. S. & Furer, M.** (1963). *Certain aspects of the separation-individuation phase* Psychoanal. Q. 32:1-14
- Mahler, M. S.** (1971). *A study of the separation-individuation process and its possible application to borderline phenomena in the psychoanalytic situation*. Psychoanal. Study Child 26:403-424
- Mahler, M. S.** (1974). *Symbiosis and individuation: the psychological birth of the human infant*. In *The Selected Papers of Margaret S. Mahler, Vol. 2, Separation-Individuation* New York: Jason Aronson, 1979 pp. 149-165
- Mahler, M. S.** (1975). *On the current status of the infantile neurosis*, In *The Selected Papers of Margaret S.*
- Mahler, M. S., & FURER, M.** (1968). *On Human Symbiosis and the Vicissitudes of Individuation*, New York: Int. Univ. Press.
- Mahler, M.** (1979). *Separation-Individuation, Vol. 2*, New York: Jason Aronson, pp. 189-194
- Main, M., & Solomon, J.** (1986). *Discovery of an insecure-disorganized/ disoriented attachment pattern: Procedures, findings and implications for the classification of behavior*. In T. B. Brazelton & M.
- Maslow, A.** (1970). *Motivation and personality* (rev. ed.). New York: Harper & Row.
- Masterson, J. F.** (1976). *Psychotherapy of the borderline adult: A developmental approach*. New York: Brunner/Mazel.
- Masterson, J. F.** (1988). *The search for the real self*. New York: Free Press.
- May, R.** (1966), *The Problem of will and Intentionality in psychoanalysis*. Contemporary Psychoanalysis, 3:55-70 ,
- May, R.** (1969). *Love and Will*, New York: Norton.
- McDevitt, J.** (1975). *Separation-individuation and object constancy*, J. Am. Psychoanal. Assoc. 23:713-743
- McDevitt, J. B.** (1983). *The emergence of hostile aggression and its defensive and adaptive modifications during the separation-individuation process*. J. Am. Psychoanal. Assoc. 31 (Suppl.) 273-300
- McDevitt, J.B.** (1975). *Separation-Individuation and Object Constancy*. J. Amer. Psychoanal. Assn., 23:713-742
- McGuire, W.J.** (1964). *Indicing resistance to persuasion*, U: L. Berkowitz (Ed.): *Advances in Exper, Social, Psychology*, Vol.1 Academic Press, New York, 192-229.

McGuire, W.J. (1989). *The Nature of Attitudes and Change*. U: Handbook of Social Psychology, Vol. III, 136-314

Meichenbaum D. H & Goodman J. (1971). *Training impulsive children to talk to themselves: a means of developing self-control*. Journal of Abnormal Psychology, Apr;77(2):115–126.

Meichenbaum, D. (1977). *Cognitive Behaviour Modification: An Integrative Account*. NY: New York: Plenum.

Meichenbaum, D. (1996). *Stress inoculation training for coping with stressors*. The Clinical Psychologist, 49, 4-7.

Mekgo, F. (2003). *Vaša Ličnost, Moć knjige i Mono & Manana*, Beograd

Melges, F. T. & Swartz, M. S. (1989). *Oscillations of attachment in borderline personality disorder*. Amer. J. Psychiatry 146 1115-1120

Menaker, E. (1985). *The Concept of Will in the Thinking of Otto Rank and its Consequences for Clinical Practice*. Psychoanal. Rev., 72:255-264

Miller, A. (1979). *The drama of the gifted child and the psychoanalyst's narcissistic disturbance*. Int. J. Psychoanal. 60:47-58

Neff, W. S. (1968). *Work, and Human Behavior*. New York: Atherton Press p. 78

Nunberg, H. (1930/1931). *The synthetic function of the ego*. International Journal of Psychoanalysis, 12, 123 – 140

O'Donohue W, T, & Fisher, J. E. (2009). *General Principles and Empirically Supported Techniques of Cognitive Behavior Therapy*, John Willey & Sons. Inc, Hoboken, New Jersey

Osofsky, J. D., (1979). *Handbook of Infant Development*, New York: Wiley.

Parens, H. (1980). *An exploration of the relations of instinctual drives and the symbiosis-separation-individuation process*, J. Am. Psychoanal. Assoc. 28:89-114

Parens, H. (1991). *Separation-individuation theory and psychosexual theory In Beyond the Symbiotic Orbit: Advances in Separation-Individuation Theory Essays in Honor of Selma Kramer*, M. D. ed. S. Akhtar. & H. Parens. Hillsdale, NJ: The Analytic Press, pp. 3-34

Pavlov, I.P. (1969). *O uslovnim refleksima*. u: Parsons Talkot, Edvard Šils, Kaspar Negel, Džes Pits (ur.) Teorije o društvu - osnovi savremene sociološke teorije, Beograd: Vuk Karadžić

Peck, S. (1987). *Put kojim se ređe ide*, Biblioteka Astra, Arion, Beograd, str. 75

Pearls, F. (1947) *Ego, Hunger, and Aggression*. George Allen and Unwin,

Pfieffer, E. (1974). *Borderline states*. Diseases of the Nervous System 35 212-219

Pearls, F. (1969) *Ego, Hunger and Aggression: The beginning of Gestalt Therapy*. New York: Random House

Pearls F. (1969). *Gestalt Therapy Verbatim*, Utah: Bantam Books, Real People Press

Piaget, J. (1937). *The Construction of Reality in the Child*. New York: Basic Books, 1954

Piaget, J. (2002). *The Language and Thought of the Child*. 3d ed. London: Routledge.

Pine, F. (1989). *Motivation, Personality Organization, and the Four Psychologies of Psychoanalysis*. J. Amer. Psychoanal. Assn., 37:31-64

- Poland, W.** (1977). *Pilgrimage: action and tradition in self analysis*, J. Am. Psychoanal. Assoc. 25:399-416
- Racker, H.** (1966). *Ethics and psychoanalysis and the psycho analysis of ethics*. Int.J. Psychoanal.47,63
- Rajh V.** (1982), *Analiza karaktera*, Naprijed, Zagreb
- Rank, O.** (1972) *Will Therapy*, 1929-31. In: *Will Therapy and Truth and Reality*. New York: Knopf.
- Rank, O.** (1991). *The genesis of the object relation*. In P. Rudnytsky (Ed.), *The Psychoanalytic Vocation: Rank, Winnicott, and the Legacy of Freud*. New Haven, CT: Yale University Press.
- Rank, Otto.** (1932) *Art and Artist*. New York: Knopf, 1958.
- Reich W.** (1949). *Character analysis*: 3rd ed. New York: Orgone Institute Press;
- Reilly, P. M. & Shopshire, M. S.** (2002). *Anger Management for substance Abuse and Mental Health Clients*, A Cognitive Behavioural Therapy Manual, U.S Departemnt of Health and Human Servicies, Rockville; MD 20857
- Roheim, G.** 1943. *The origin and function of culture*, Nervous and mental disease monographs, New York.
- Rot, N.** 2003. *Osnovi socijalne psihologije*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd
- Sander, L.** (1962). *Issues in early mother-child interaction*. J. Amer. Acad. Child Psychiat., 1: 144-166.
- Sander, L.** (1988). *The event-structure of regulation in the neonate-caregiver system as a biological background for early organisation of psychic structure*. In *Frontiers in Self Psychology*, ed. A. Goldberg. Hillsdale, NJ: Analytic Press, pp. 64-77.
- Sander, L.** (1997). *Paradox and resolution*. In *Handbook of Child and Adolescent Psychiatry*, ed. J. Osofsky. New York: John Wiley, pp. 153-160.
- Sandler, J. & Sandler, A-M.** (1978). *On the development of object relationships and affects* Int. J. Psychoanal. 59:285-296
- Sas, T.** (1978). *Etika psihoanalize*, Vuk Karadžić, Beograd.
- Sachs, H.** (1933). *The Delay of the Machine Age*. Psychoanal Q., 2:404-424.
- Segal, H.** 1957 *Notes on Symbol Formation*. Int. J. Psychoanal. 38
- Segal, H.** (1964). *Introduction to the work of Melanie Klein*. New York: Basic Books.
- Selye, H.** (1975). *Stress without Distress*, NY: New York, Signet
- Settlage, C.** (1977). *The psychoanalytic understanding of narcissistic and borderline personality disorders: advances in developmental theory*. J. Am. Psychoanal. Assoc. 25:805-833
- Settlage, C.** (1991). *On the treatment of preoedipal pathology* In *Beyond the Symbiotic Orbit: Advances in Separation-Individuation Theory Essays in Honor of Selma Kramer, M.D.* ed. S. Akhtar & H. Parens. Hillsdale, NJ: The Analytic Press, pp. 351-367
- Settlage, C.** (1993). *Therapeutic process and developmental process in the restructuring of object and self constancy* J. Am. Psychoanal. Assoc. 41:473-492
- Shapiro, D. H.** (1994). *Manual for the Shapiro Control Inventory (SCI)*. Palo Alto, CA: Behaviordata.
- Shengold, L.** (1989). *Soul Murder: The Effects of Childhood Abuse and Deprivation*. New Haven, CT: Yale Univ. Press.

- Shostrom, E.** (1968) *Man, the manipulator*. New York, Bantam Books,
- Sohn, L.** (1999). *A defective capacity to feel sorrow*. In Remorse and Reparation, ed. M. Cox. London: Jessica Kingsley, pp. 69-104.
- Spangler, G., & Grossman, K. E.** (1993). *Biobehavioral organization in securely and insecurely attached infants*. *Child Development*, 64, 1439-1450.
- Spitz, R.A.** (1945). *Hospitalism—An Inquiry Into the Genesis of Psychiatric Conditions in Early Childhood*. *Psychoanalytic Study of the Child*, 1, 53-74.
- Spitz, R.** (1946). *The smiling response: a contribution to the ontogenesis of social relations*. *Genetic Psychology Monograph* 34 57-125
- Spitz, R.** (1965). *The First Year of Life*, New York: Int. Univ. Press.
- Stein, R.** (1991). *Psychoanalytic Theories of Affect*. New York: Praeger.
- Stein, R.** (1998). *Two Principles of Functioning of the Affects*. *Am. J. Psychoanal.*, 58:211-230
- Steiner, J.** (1993). *Psychic Retreats: Pathological Organizations in Psychotic, Neurotic and Borderline Patients*. London: Routledge
- Stern, D. N.** (1985). *The Interpersonal World of the Infant*. New York: Basic Books.
- Stern, D. N.** (1995). *The Motherhood Constellation*. New York: Basic Books.
- Stern, D.N., Sander, L.W., Nahum, J.P., Harrison, A.M., Lyons-Ruth, K., Morgan, A.C., Bruschiweilerstern, N. and Tronick, E.Z.** (1998). *Non-Interpretive Mechanisms in Psychoanalytic Therapy: The ‘Something More’ Than Interpretation*. *Int. J. Psycho-Anal.*, 79:903-921
- Stoller, R. J.** (1992). *Hooray for love*. In: Shapiro, Th. & Emde, R. N. (ed.): *Affect: Psychoanalytic Perspectives*: 411-437.
- Stolorow, R. Brandchaft, B. & Atwood, G.** (1987). *Psychoanalytic Treatment: An Intersubjective Approach*. Hillsdale, NJ: The Analytic Press.
- Stolorow, R. D. & Atwood, G.** (1992). *Contexts of Being*. Hillsdale, NJ: Analytic Press.
- Stolorow, R.D. & Trop, J.L.** (1992). *Reply to Richards and Mitchell*. *Psychoanal. Dial.*, 2:467-473)
- Stone, L.** (1981). *Notes on the noninterpretive elements in the psychoanalytic situation and process*, *J. Am. Psychoanal. Assoc.* 29:89-118
- Stone, L. J., Smith, H. T. & Murphy, L. B.** (1973). *The Competent Infant: Research and Commentary*. New York: Basic Books.
- Štorh, M.** (2003) *Čežnja jake žene za jakim muškarcem*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd.
- Thoma, H. & Kachele, H.** (1987). *Psychoanalytic Practice*. 1 Principles. Berlin: Springer-Verlag.
- Thorndike, E. L.** (1931) *Human Learning*, NY: New York, Appleton-Century-Crofts
- Tillich, P.** (1952) *The Courage to Be*: Yale University Press,
- Toplin, P. & M.**, 1996. *Heinz Kohut: The Chicago Institute Lectures* , The Analytic Press, Inc
- Trevarthen, C.** (1979). *Communication and cooperation in early infancy: a description of primary intersubjectivity*. In *Before Speech: The Beginning of Interpersonal Communication*, ed. M. M. Bullowa. Cambridge: Cambridge Univ. Press, pp. 321-349.
- Trevarthen, C.** (1993). *Brain, science and the human spirit*. In *Brain, Culture and the Human Spirit*, ed. J. B. Ashbrook et al. Lanham, MD: Univ. Press America, pp. 129-181.
- Tronick, E. Z. & Cohn, J.** (1989). *Infant-mother face-to-face interaction: age and gender differences in coordination and the occurrence of miscoordination*. *Child Devel.*, 60: 85-92.

Tronick, E. Z. et al. (1978). *The infant's response to entrapment between contradictory messages in face-to-face interaction.* *J. Amer. Acad. Child Psychiat.*, 17: 1-13.

Vigotski, L.S. (1983). *Mišljenje i govor*, Nolit, Beograd

Vigotski, L.S. (1996). *Problemi razvoja psihe.* Zavod za udžbenike i nastavna sredstva Beograd

Weil, A. (1970). *The basic core.* *Psychoanal. Study Child* 25:442-460

Wheeler, A. (1956) "*Will and Psychoanalysis*," *J. Am. Psychoanal. Assoc.* 4:285

White, R. W. (1963). *Ego and reality in psychoanalytic theory: a proposal regarding independent ego energies,* *Psychol. Issues Monogr.* 11. New York: Int. Univ. Press.

Wilkinson-Ryan, & Westen. (2000). *Identity disturbance in borderline personality disorder.* *American Journal of Psychiatry,* 157(4), 528-541.

Winnicott, D. W. (1965). *The maturational processes and the facilitating environment.* New York: International Universities Press.

Winnicott, D. W. (1960). *Ego distortion in terms of true and false self* *The Maturational Processes and the Facilitating Environment.* New York: Int. Univ. Press, 1965 pp. 140-152

Wisdom, J.O. (1970). *Freud and Melanie Klein: Psychology, Ontology, and Weltanschauung.* in *Psychoanalysis and Philosophy*, ed. C. Hanley and M. Lazerowitz (New York: International Universities Press, 350.

Wolf, E.S. (1980), *On the developmental line of selfobject relations.* In: *Advances in Self Psychology*, ed. A. Goldberg. New York: International Universities Press, pp. 117-130..

Wolf, E.S. (1988). *Problems of Therapeutic Orientation.* *Progr. Self Psychol.*, 4:168-172

Yogman, M.W. (1999). *Affective Development in Infancy*, 95-124. Norwood, NJ: Ablex.

Yudofsky, Stuart C., (2005), *Fatal flaws : navigating destructive relationships with people with disorders of personality and character*, American Psychiatric Publishing, London)

Zwemer, Weare A.; Deffenbacher, Jerry L (1984), *Irrational beliefs, anger, and anxiety*, *Journal of Counseling Psychology*, Vol 31(3), Jul 1984, 391-393.